

”לבניינה של הלכה”

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י

הטמנה ז – דיני הטמנה באוכלים (שימוש בשקית 'קוקיס')

שהמאכל כבר מבושל לא חוששים שמא יחתה בגחלים. לעומת זאת בדיני הטמנה אנו רואים שאף דבר המבושל כל צרכו נכלל בגזרת הטמנה ואסור להטמינו מערב שבת בדבר המוסיף הבל³. מדוע? מהו ההבדל בין הלכות שהייה להטמנה?

טעם הדבר בראשונים⁴ הוא שבמעשה ההטמנה האדם המטמין מגלה דעתו שנוח לו בכך שהמאכל יהיה חם, גילוי דעת זה מביא לאסור הטמנה אף בתבשיל מבושל כיוון שחשש שמא יבוא לחתות שייך אף במאכל כזה, שהרי המטרה העיקרית היא שמירת החום. אנו רואים מכאן שכוונת האדם משפיעה על הפסיקה ההלכתית בהלכות הטמנה.

השלחן ערוך⁵ פוסק שאם מטרת ההטמנה היא לשמור על התבשיל מעכברים או כדי לשומרו שלא יתלכלך מהחול וכדומה הפעולה מותרת וזה דומה לנותן כיסוי על הקדירה. הדבר מותר כיוון שמטרת המעשה אינה שמירה על החום אלא לשם מטרה אחרת (שמירה מעכברים/ מניעת לכלוך וכדו'). גם כאן אנו רואים שכוונת האדם משפיעה על הפסיקה ההלכתית.

כעת נחזור לשאלה בה פתחנו - האם מותר להכניס מערב שבת את השקית מלאת האורז/ הקטניות לתוך סיר החמין?

לאחר שלמדנו את יסודות הלכות הטמנה עסקנו בפעמים האחרונות בשאלה מעשית של נתינת בקבוק מטרנה או קופסת שימורים לתוך מים חמים. למדנו שהחזון איש סובר שאין הטמנה בכלים ולכן מותר להכניס את הבקבוק במלואו לתוך המים החמים (באופן המותר מצד דיני בישול) ואין בדבר איסור הטמנה. מאידך, בארנו את דעת החולקים¹ שלא מקבלים את סברת החזון איש ולשיטתם חימום הבקבוק יתאפשר רק באופן של 'הטמנה במקצת', היינו שלא כל הבקבוק יכוסה במים.

נעסוק בשאלה מעשית המצויה בבתים רבים. יש הנוהגים לשים אורז או קטניות בתוך שקית מיוחדת ('שקית קוקיס') ולהניחה מערב שבת בתוך סיר החמין. יש לברר האם אין בדבר איסור הטמנה? והרי אנו בעצם טומנים (בהטמנה מלאה) את השקית הזו בתוך האוכל שבסיר! אמנם למדנו שלדעת החזון איש הדבר מותר כיוון שמטמין באוכל שבתוך הכלי, אולם ראינו שרבים חולקים ולא מקבלים את סברתו. מה תהיה פסיקתם בשאלה זו?

כדי לענות יש לעמוד על ההבדל בין דיני שהייה לדיני הטמנה. כפי שלמדנו בעבר, מותר להשהות על גבי אש שאינה מכוסה תבשיל 'מבושל'². טעם הדבר הוא שכיוון

¹ הט"ז, וכן פוסק המשנה ברורה, סימן רנח, סעיף קטן ב.

² לדעת השלחן ערוך מותר דווקא תבשיל המבושל כל צרכו ומצטמק ורע לו, לדעת הרמ"א די שהתבשיל יהיה מבושל כמאב"ד. להרחבה עיין ב'לבניינה של הלכה - דיני שהייה (חלק א)'.
³ שלחן ערוך, סימן רנו, סעיף א.
⁴ מסכת שבת, דף מז עמוד ב, תוס' ד"ה "במה", וכן בראשונים נוספים.
⁵ שלחן ערוך, סימן רנו, סעיף ב.

למדנו שכוונת האדם משפיעה על הפסיקה ההלכתית בהלכות הטמנה. בהכנסת שקית הקוקיס לחמין אין כוונת האדם המטמין לשם הטמנה, היינו תוספת בישול וחום, אלא לשם מניעת עירוב תוכן השקית עם שאר החמין ולכן נראה שהפעולה תהיה מותרת⁶, וזו הסיבה שפוסקים רבים מתירים זאת⁷. אולם דעת הרב אלישיב זצ"ל היא שיש לעשות נקבים בשקית. על ידי עשיית הנקבים תוכן השקית יהיה מחובר לתוכן החמין והכל יחשב כסיר אחד.

על פי יסוד זה נוכל להתייחס גם למקרה של חימום קוגל העטוף בנייר כסף ורוצים לחממו בדרך המותרת⁸. לכאורה נראה שיש כאן הטמנה מלאה, אולם יש לחלק ולומר⁹ שאם מטרת האדם בכיסוי נייר הכסף אינה לשם הטמנה אלא כדי למנוע את לכלוך המאכל או את התפוררותו הדבר יהיה מותר, אולם אם כוונת המטמין היא שעל ידי מעשה זה ייווצר חימום טוב יותר זהו ממש מעשה הטמנה ויש לאסור.

סוף דבר, למדנו שלכוונת האדם ישנה השפעה מכריעה בהלכות הטמנה. ראינו מקרה בו הכוונה מביאה לחומרא ואוסרת להשהות מערב שבת אף תבשיל המבושל, מאידך הבאנו מקרה הפוך בו כוונת האדם התירה פעולה שהייתה יכולה להיות אסורה מצד מעשה הטמנה.

⁶ כפי שמותר לכסות סיר במכסה ואין בדבר איסור הטמנה...

⁷ עיין ב'פסקי תשובות' בנידון.

⁸ על גבי סיר המונח על גבי הפלטה וכדו', להרחבה יעויין ב'לבניינה של הלכה' - מלאכת בישול (חלק י"ד) - חימום דבר קר בשבת.

⁹ נחלקו בשאלה זו פוסקי דורנו, להרחבה עיין ב'פסקי תשובות'.

